

DİN & FELSEFE

ARAŞTIRMALARI

Religion and Philosophical Research

E-ISSN: 2667-6583

Haziran | June 2023

Cilt | Volume: 6 - Sayı | Number: 1

NATURALİZME KARŞI EVRİMSEL ARGÜMAN II: İÇERİK VE DOĞAL SEÇİLİM

Evolutionary Argument against Naturalism II: Content and
Natural Selection

Yazar | Author
Alvin PLANTINGA

Çevirmen | Translator
Tugay TAŞCI, Arş. Gör.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi | İstanbul University Faculty of Theology

tugaytasci@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8094-2238>

Makale Türü | Type of Article: Çeviri | Translation

Başvuru Tarihi | Date Received: 25.03.2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 29.05.2023

Atıf | Cite As

Plantinga, Alvin. "Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman II: İçerik ve Doğal Seçilim". çev. Tugay Taşçı. *Din ve Felsefe Araştırmaları* 6/1 (Haziran 2023): 52-75.

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Etik Beyanı | Ethical Statement

Bu makalenin yazarı/yazarları, hakemleri ve dergi editör grubu Din ve Felsefe Araştırmaları dergisinin Etik Kurallarına uyduklarını kabul eder.

The author/authors, referees, and journal editorial group acknowledge that they adhere to the Code of Ethics for the journal of Religion and Philosophical Research.

NATURALİZME KARŞI EVRİMSEL ARGÜMAN II: İÇERİK VE DOĞAL SEÇİLİM*

Alvin PLANTINGA

Çev. Tugay TAŞÇI

[Alvin Plantinga bu makalede çağdaş zihin felsefesinden alınan çeşitli epistemik içerik teorilerini ele almaktadır ve bu teorilerin daha önce *Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman* isimli makalesinde P(R/N&E) önermesinin R (rasyonel olarak geçerli olma) koşulu için ortaya attığı çürütene (defeater) karşı bir çürüten-saptırıcı (defeater-deflector) işlevi görüp göremeyeceğini soruşturmaktadır. İşlevselciliğin (functionalism) yanında, Dretske semantiği, Boolean yapıları, mümkün dünyalar semantiği, Millikan paradigmaları ve teleosemantik gibi teorileri incelemektedir. Nihai olarak Plantinga, bahsi geçen teorilerin, R için bir çürüten-saptırıcı görevini yerine getirme noktasında başarısız olduğunu, muhtelif itirazlara karşın *Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman*'da ortaya koyduğu argümanın- yani bir kimsenin hem evrimi hem de naturalizmi aynı anda savunmasının rasyonel olmadığını- hâlâ geçerli olduğunu göstermektedir]**

Diyelim ki *metafiziksel naturalizm* (bunu 'N' olarak kısaltalım) kabaca Tanrı diye bir zâtın ya da Tanrı'ya benzer herhangi bir şeyin olmadığı; ya da varsa bile böyle bir varlığın dünyadaki faaliyetlerde nedensel bir rol oynamadığı fikridir. Daha sonra N ile E'yi, yani bilişsel yetilerimizin çağdaş evrim teorisinin dikkatimizi yönelttiği [işaret ettiği] süreçler yoluyla ortaya çıktığı görüşünü birleştirin. Başka bir yerde N&E'nin tutarsız ya da kendi kendini çürüten (self-defeating) bir görüş olduğunu ileri sürmüştüm.¹ Kabaca özetlemek gerekirse, argüman şu şekildedir: (1)

---

*Bu makalenin orijinali için bk. Alvin Plantinga, "Content and Natural Selection", *Philosophy and Phenomenological Research* LXXXII/2 (2011). İlgili makale Plantinga'nın "Evolutionary Argument Against Naturalism" isimli makalesiyle birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Bu bakımdan ikisinin eşgüdümü okunması, argümanların devamlılığı açısından önem arz etmektedir. Böyle bir devamlılığın söz konusu olması itibarıyla başlıkta belirli değişiklikler yapılmasının gerekli olduğunu düşündüm. Ancak içeriklerinde bir değişiklik yapmadım. Bk. Alvin Plantinga, "Evolutionary Argument Against Naturalism", *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism* (Oxford: Oxford University Press, 2011).

** Çevirenin notu. Metin içerisinde geçen köşeli parantezler '[']' içerisinde yer alan açıklamalar metnin daha anlaşılır kılınması için çevirmen tarafından eklenmiştir.

R, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğu önermesi ise (bilişsel yetilerimiz yakın mümkün dünyalarda yanlış inançlara kıyasla önemli ölçüde doğru inançlar üretir), $P(R/N\&E)$ (N&E kabul edildiğinde R'nin olasılığı) düşüktür. (2), (1)'in doğru olduğunu gören ve N&E'yi kabul eden veya ona inanan herhangi biri, R için çürütülmesi mümkün olmayan bir *çürütene* (defeater) sahiptir; ve (3) R için çürütülmesi mümkün olmayan bir çürütene sahip olan herhangi biri, inandığı herhangi bir önerme için bir çürütene sahiptir—tabii ki N&E'nin kendisi de buna dahildir. Dolayısıyla, (4) N&E kendi kendini çürütür; kendine referansla tutarsızdır ve böylece rasyonel olarak kabul edilemezdir. Buna, “Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman (EAAN²)” diyebiliriz. Aşağıda argümanın (2) numaralı öncülüne eleştirel bir gözle bakmak istiyorum. Diyelim ki N&E'yi kabul ettiniz ve (1)'in doğru olduğunu gördünüz. [Bu durumda] ortaya çıkan çürüten saptırılabilir mi? İnanıldığınız ya da inanabileceğiniz başka bir p var mı ki N&E'nin yanı sıra p 'ye de inanmanız R'yi sizin için çürütenden korusun? Bu makalede araştırmak istediğim soru tam olarak da budur.

N&E'yi kabul ettiğinizi ve aynı zamanda (1)'in doğru olduğunu gördüğünüzü varsayalım. Belki de (1)'i desteklemek için şu şekilde akıl yürütüyorsunuz: İlk olarak, dikkatinizi dağıtabilecek alakasız şeylerden kaçınmak adına (tür şovenizminden bahsetmiyorum bile), bizim türümüz hakkında düşünmek yerine bize çok benzeyen bazı türler (belki de enflasyonist senaryolar tarafından ortaya atılan diğer *cosmoi* 'lerden birindeki) hakkında düşünürsünüz: [bu türler] İnançlar geliştirirler, inançları değiştirirler, akıl yürütürler vb. N&E'nin onlar için geçerli olduğunu varsayıyorsunuz; ve $P(R/N\&E)$ 'nin bizim için değil, onlar için ne olduğunu soruyorsunuz. Daha sonra da insanlar dikkate alındığında materyalizm ya da fizikalizmin, naturalizm için (en azından çağdaş naturalizm için) *de rigueur* (olmazsa olmaz) olduğuna dikkat çekiyorsunuz; yani fizikalizmi naturalizmin içine yediriyorsunuz. [Bu çerçevede] bir inanç-böyle şeyler³ olduğunu varsayarsak-bir tür fiziksel yapı, muhtemelen nörolojik bir yapı olacaktır.⁴ Böyle bir yapı elbette nörofizyolojik özelliklere ('NP' özellikleri)

¹ Alvin Plantinga, *Warrant and Proper Function* (New York; Oxford: Oxford University Press, 1993), bölüm 12; Alvin Plantinga, *Warrant and Christian Belief* (New York: Oxford University Press, 2000), 227 vd; James Beilby (ed.), *Naturalism Defeated?: Essays on Plantinga's Evolutionary Argument Against Naturalism* (Ithaca: Cornell University Press, 2002), 204 vd; yakın zamandaki bir başka çalışma için bk. Alvin Plantinga, “Naturalism vs. Evolution: a Religion/Science Conflict?”, *God or Blind Nature? Philosophers Debate the Evidence*, ed. Paul Draper, 2007; Alvin Plantinga - Michael Tooley, *Knowledge of God* (Oxford: Blackwell, 2008), 30 vd.

² Evolutionary Argument Against Naturalism (Naturalizme Karşı Evrimsel Argüman). (Çev. notu)

³ Bir materyalist, inanç hakkında konuşmanın (belief-talk) inanma niteliği ile ilgili konuşmaya dönüştürülmesi gerektiğini savunabilir; o zaman inanç diye bir şey olduğunu reddederken, insanların bazen bazı p önermeleri için p 'ye inanma niteliğini sergilediğini söyleyebiliriz. Bilahare söz konusu farkın bir önemi yoktur. Fizikalist için eleyicilik (eliminativizm) de bir seçenektir. Ancak bu makalede, inançlar (ya da en azından inanma biçimleri) gibi şeylerin gerçekten var olduğunu varsayacağız. Çünkü bu makalede araştırdığımız şey, belirli bir inancın (ya da inanma biçiminin), yani N&E inancının rasyonel olarak kabul edilemez olduğu iddiasına yönelik bir argümandır.

⁴ Dolayısıyla inançlar, şu veya bu içeriğe sahip olarak şu veya bu zihinsel nitelikleri örneklemeleri (sergilemeleri) bakımından zihinsel olaylar veya yapılar olacaktır. Fakat yalnızca fiziksel maddelerin dahil olması bakımından fiziksel olaylar veya yapılar olarak kalacaklardır.

sahip olacaktır: İlgili nöronların ve nöral bağlantıların sayısı, farklı zamanlarda ve yapının çeşitli bölümlerinde nöral ateşlemenin gücü ve oranı, farklı girdilere yanıt olarak ateşlemenin gücü ve oranının değişim oranı vb. gibi. Ama aynı zamanda [bu inanç] *önermesel bir içeriğe* de sahip olacaktır.⁵ Bu, bazı *p* önermesi için *p* inancı olacaktır: Belki de Marcel Proust'un Louis L'Amour'dan daha mahir olduğu inancı [böyle bir inanç olarak ele alınabilir]. Bu şekilde ele alınan inançların davranışa yol açan nedensel zincire nasıl girebileceğini görmek kolaydır. Mevcut bilim bize, motor (efferent) sinirler boyunca yayılan dürtülerin (impulslar) kas kasılmasına, motor çıktıya ve müteakiben davranışa neden olduğu sürecin makul bir açıklamasını vermektedir. Bununla birlikte, *inançların içerikleri nedeniyle* bu nedensellik zincirine nasıl girebildiklerini görmek son derece zordur. Öyle görünüyor ki belirli bir inanç, farklı içeriğe fakat aynı NP özelliklerine sahip olmuş olsaydı davranış üzerinde aynı nedensel etkiye sahip olurdu. Dolayısıyla ilk olarak, N&E (N, fizikalizmi de içerecek şekilde yorumlanmıştır) göz önüne alındığında semantik epifenomenalizmin (SE)⁶ olası olduğuna inanıyorsunuz. [Yani şu önermeye]: $P(SE/N\&E)$ yüksektir.⁷

İkinci olarak, R'nin N&E&SE'de olası olmadığına da inanıyorsunuz. Çünkü SE doğru olsaydı, yanlış bir inancın yanlış içeriğe sahip olması nedeniyle uyumsuz davranışa neden olması söz konusu olmayacağı gibi; doğru bir inancın da doğru içeriğe sahip olması nedeniyle uyumlu davranışa neden olması da söz konusu olmazdı. Bu durumda inancın doğruluğu ya da yanlışlığı uygunlukla (fitness) alakasız olacaktır ve böylelikle -tabiri caizse- bu durum [doğruluk ve yanlışlık] doğal seçim için kör bir nokta (invisible) olacaktır. Ancak böyle bir durumda doğal seçilimin doğru inancı (ya da güvenilir inanç üreten süreçleri) nasıl teşvik edebileceğini, geliştirebileceğini ya da doğru inancı nasıl ödüllendirebileceğini; ve yanlış inancı (ya da güvenilmez inanç üreten süreçleri) nasıl cezalandırabileceğini görmek bir hayli zordur. Eğer SE doğru olsaydı, davranışın uygunluk yönünde değiştirilmesi aynı zamanda inanç üretimini de daha fazla güvenilirlik yönünde değiştirseydi, bu muazzam bir kozmik tesadüf, beklenmedik bir talihliliğin (serendipity) etkileyici bir parçası olurdu. Dolayısıyla $P(RN\&E\&SE)$ düşük olacaktır.

⁵ Maddi veya fiziksel bir yapının bir içeriğe sahip olabileceği açık olmaktan oldukça uzaktır; bu konuda şu makaleme bk. "Against Materialism", *Faith and Philosophy* 23/1 (2006).

⁶ Semantik epifenomenalizm, düşünceler, inançlar ve arzular gibi zihinsel durumların beynin fiziksel süreçlerinin yalnızca yan ürünleri veya epifenomenleri olduğunu öne süren bir felsefi teoridir. Bu görüşe göre zihinsel durumlar davranışı tetiklemede nedensel rol oynamazlar; ancak beynin altında yatan fiziksel olaylarından kaynaklanırlar. Başka bir deyişle, semantik epifenomenalizm, zihinsel durumların davranışımız üzerinde gerçek bir etkisinin olmadığını, sadece beynin fiziksel süreçlerinin bir yan ürünü olduğunu iddia eder. Bu teorinin detaylı bir açıklaması Plantinga'nın şu makalesinde bulunabilir. Bk. Alvin Plantinga, "Evolution, Epiphenomenalism, Reductionism", *Philosophy and Phenomenological Research* 68/3 (2004), 602-19. (çev. notu)

⁷ Bu mesele üzerinde pek çok ihtilaf söz konusudur; bilhassa Jaegwon Kim'un şu bakalesine bk. Jaegwon Kim, "Précis of Mind in a Physical World", *Philosophy and Phenomenological Research* 65/3 (2002), 640-642; ayrıca bk. Barry Loewer, "Comments on Jaegwon Kim's Mind and the [sic] Physical World", *Philosophy and Phenomenological Research* 65/3 (ts.), 647; ve Kim'in cevapları için bk. Jaegwon Kim, "Responses", *Philosophy and Phenomenological Research* 65/3 (2002), 675.

Ancak toplam olasılık teoremine göre,

$$(5)P(R/N\&E)=[P(R/N\&E\&SE) \times P(SE/N\&E)] \\ + \\ [P(R/N\&E\&\sim SE) \times P(\sim SE/N\&E)],$$

Yani, R'nin N&E üzerindeki olasılığı, R'nin N&E&SE ve N&E&\sim SE üzerindeki olasılıklarının SE ve \sim SE'nin N&E üzerindeki olasılıklarının ağırlıklı ortalamasıdır. İnceleme, P(SE/N&E) yüksekse ve P(R/N&E&SE) düşükse, P(R/N&E)'nin de düşük olduğunu göstermektedir. (Örneğin, P(SE/N&E) .9 ve P(R/N&E&SE) .2 ise, P(R/N&E&\sim SE) 1 olsa bile, P(R/N&E) .28'dir). Elbette bu olasılıklardan herhangi birine kesin değerler atamak gülünçtür; yine de bunlara ilişkin tahminlerimiz (5) tarafından yönlendirilebilir (ve yönlendirilmelidir). Dolayısıyla başlangıçta bu hipotetik evrene göre ve N&E materyalizmi içerecek şekilde yorumlandığı duruma göre, P(RN&E) düşük gibi görünmektedir.⁸ Ancak bu olasılık onlara [bize benzeyen türlere] göre düşükse, bize göre de düşük olacaktır.

1. İNDİRGEMECİ MATERYALİZM VE ŞARTLANDIRMA (CONDITIONALIZATION) PROBLEMİ

Burada bu argümanı savunmayı önermiyorum (her ne kadar argümana veya buna benzer bir argümanın başarılı olduğuna inansam da); bunun yerine amacım (2) numaralı öncülle ilgili bir soruna, (1)'in doğru olduğunu gören ve N&E'yi kabul eden ya da ona inanan herkesin R için bir *çürütene* olacağı düşüncesine değinmek olacaktır. (1)'i destekleyen argümanın gerçekten başarılı olduğunu varsayalım: [o halde] Materyalizmin SE'nin reddiyle uzlaştırılabileceği bir yol mevcut mudur? N&E savunucusu semantik epifenomenalizmi savuşturmanın ve böylece argümandan kaçmanın bir yolunu bulabilir mi? Evet, bu kimse *indirgeyici materyalizmi* veya *indirgemeciliği* ya da (Boolean yapısı⁹ altında niteliksel olma özelliğinin devre dışı kalması göz önüne alındığında) *zihinsel olanın fiziksel olanla tip özdeşliğini* benimseyebilir. O zaman bu kimse yukarıda sorulan-bir inanç, içeriği olan nöronal bir yapı, aynı NP niteliklerine ama farklı bir içeriğe sahip olsaydı, sinirler, kaslar, bezler (glands) üzerinde aynı fiziksel etkiye sahip olmaz mıydı?- sorusunu öne çıkararak, bu sorunun tamamen yanıltıcı olduğunu iddia edebilir: [Bir inanç] aynı NP niteliklerine ama farklı bir içeriğe sahip olmuş olamazdı; çünkü der, içerik olarak *bugünlerde çok moda olan Naturalizm* önermesine sahip olma niteliğini düşünün ve bu niteliğe 'C' adını verin. İndirgeyici materyalizme (*reductive materialism*, bundan sonra 'RM' olarak anılacaktır) göre C, diğer zihinsel nitelikler gibi, NP niteliklerinin *belirli bir* kombinasyonu ya da bunlar üzerine Boolean yapısıdır. C daha büyük olasılıkla karmaşık bir Boolean yapısı, niteliklerin bir ayrık önermesi olan şöyle bir şey olacaktır:

⁸ Bu argümanın geliştirilmiş hali için bk. Beilby, *Naturalism Defeated?: Essays on Plantinga's Evolutionary Argument Against Naturalism*, 211-15.

⁹ Boolean yapısı, çifte (binary) sistemin işletilmesiyle oluşturulan bir cebir türüdür. İngiliz matematikçi George Boole, 1854 yılında bu cebiri önermiştir. Bu, Aristoteles'in önermeler mantığının bir çeşididir. Boole cebiri çifte-değişkenler ve mantık operatörleriyle ön plana çıkar. 0 ve 1 ya da Doğru ve Yanlış gibi sembolleri kullanır (çev. notu)

(P₁&P₇&P₂₈...) v (P₃&P₃₄&P₁₇&...) v (P₈&P₈₃&P₁₀₇&...)v...

(P_i'nin NP nitelikleri olduğu noktada).¹⁰ NP nitelikselliğinin Boolean yapısı altında kapalı olduğunu varsayalım: O zaman herhangi bir C içeriği için öyle bir NP niteliği P olacaktır ki C'ye sahip olmak P'ye sahip olmakla aynı şey olacaktır. Dolayısıyla bir yapının farklı içeriğe ama aynı NP niteliklerine sahip olması mantıksal olarak pek mümkün olmayacaktır. Ve dolayısıyla, [herhangi bir C içeriği için] *eğer aynı NP niteliklerine ama farklı içeriğe sahip olsaydı, davranışa aynı nedensel katkıyı yapardı* karşı-olgusalı (counterfactual) doğru olabilir, lakin bunun [ilgili noktayla] alakası şüpheli olacaktır. İçerik nitelikleri sadece NP nitelikleri ise, içeriğin davranışa yol açan nedensel zincire girmediğini düşünmek için hiçbir gerekçe yoktur. [Böylelikle] semantik epifenomenalizm hayaleti savuşturulmuştur.

Bu değerlendirme P(R/N&E) üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir? Yukarıdaki (1) argümanında SE'nin olası olduğu söylenmişti; şimdiki iddia ise RM'de SE'nin olası olmadığıdır. İddia, P(SE/N&E&RM)'nin düşük olduğu, dolayısıyla P(R/N&E) için argümanının düşük bir değer pahasına altının oyulduğu yönündedir. Diyelim ki N&E taraftarı RM'yi de kabul ediyor. Muhtemel çürüten böylece saptırılmış olmuyor mu? N&E'ye inanıyor olduğu ve P(R/N&E)'in düşük olduğu kabul edilse; ama aynı zamanda RM'ye de inanıyor ve P(RN&E&RM) yüksekse, bu onu çürütenden kurtarmaz mı? A, *Sam 40 yaşında* ve B, *Sam Cleveland'da yaşıyor* ise, B'yi öğrenmem ve P(A/B)'nin düşük olduğunu görmem, C'ye de inanıyorsam A için bana bir çürüten vermez : *Sam'in karısı Suzy bana Sam'in 40 yaşında olduğunu söyledi*. Gerçi, P(A/B) düşüktür; ancak P(A/B&C) yüksektir ve bu da B'yi öğrenirken A için bir çürüten elde edemeyeceğim anlamına gelir. C'nin A ve B'ye göre bir çürüten saptırıcı olduğunu söyleyebiliriz. Sahip olduğum C öyle bir inançtır ki P(A/B&C) yüksektir ve bu olgu da P(A/B)'nin düşük olasılığı tarafından sunulan muhtemel çürütene saptırır.

1.1. İndirgemeci Materyalizm Kabul Edilebilir Midir?

Elbette P(A/B&D) yüksek olacak şekilde sahip olduğum herhangi bir D inancı bir çürüten-saptırıcı değildir. N&E'ye geri dönelim. N&E'yi kabul ettiğimi ve P(R/N&E)'nin düşük olduğunu gördüğümü varsayalım: Muhtemelen P(R/N&E&Q) yüksek olacak şekilde kabul ettiğim birçok Q önermesi vardır. Ancak bu Q önermelerinin hepsi çürüten-saptırıcı değildir. EAAN'ye itiraz eden Carl Ginet, R'nin kendisinin bir çürüten-saptırıcı olduğunu öne sürmektedir: "Bilişsel sistemlerimizin genel olarak güvenilir olduğunu naturalizmin ilkelerinden biri olarak kabul etmek, naturalist için neden makul olmasın (bilhassa, bunu temel bir inanç olarak benimsemek doğamızda varmış gibi gözüktüğü için)?"¹¹ Fakat bu-en azından genel bir strateji olarak- doğru olamaz. Teizme karşı olasılıksal kötülük argümanını ele

¹⁰ Eğer fiziksel nitelikler Boolean çatısı altında kapalıysa, zihinsel nitelikler mahza fiziksel nitelikler olacaktır. Kapsamlı bir içeriği uyum sağlayıcı kılmak için, bazı P'lerin nörofizyolojik nitelikler değil, şu ya da bu türden çevresel nitelikler olduğunu varsaymamız gerekebilir. İfade kolaylığı açısından bu nitelermeyi aşağıda görmezden geleceğim.

¹¹ Carl Ginet, "Comments on Plantinga's Two-Volume Work on Warrant", *Philosophy and Phenomenological Research* 55/2 (1995), 407; krş. Timothy O'Connor, "An Evolutionary Argument Against Naturalism?", *Canadian Journal of Philosophy* 24/4 (1994), 535. "Neden [natüralist] bu konulardaki inançlarının yalnızca N&E ile sınırlı olmadığını, O'yu da içerdiğini söyleyemiyor? Burada O, organik yaşamın gelişiminin başlangıç koşullarının ve evrimsel süreçlerin toplamının (henüz bilinmeyenler veya çok az anlaşılanlar da dahil) P(R/N&E&C&O)'yu oldukça yüksek kılacak şekilde olduğu ve olacağı yönündeki genel bir önermedir?"

alalım. İddia, $P(G/E)$ 'nin düşük olduğudur (burada G , Tanrı'nın varlığı ve E ise kötülükle ilgili bir önermedir); teist $P(G/E)$ gerçekten düşük olsa da G 'ye de inandığını ve (doğal olarak) $P(G/G\&E)$ 'nin yüksek olduğunu, dolayısıyla önerilen çürüten için çürüten-saptırıcıya sahip olduğunu söyleyebilir. Eğer bu, bir çürüten saptırmak için yeterli olsaydı, hiçbir olasılıksal çürüten mevcut olamazdı.¹² R 'nin kabul edilebilir bir çürüten-saptırıcı olmadığını söyleyebiliriz. Peki ya RM ? Bu *kabul edilebilir* bir çürüten-saptırıcı mıdır? Ne tür inançlar kabul edilebilir? Bu problem şartlandırma problemi olarak bilinmektedir¹³: $P(R/N\&E\&B)$ yüksekse, $N\&E$ ve $P(R/N\&E)$ düşük veya anlaşılamaz şekilde hangi B inançları-naturalist için- R için bir çürüten teşkil etmez? Hangi inançlar R ve $N\&E$ 'ye göre çürüten-saptırıcıdır¹⁴ ve $P(R/N\&E)$ [olasılıksal olarak] düşük veya anlaşılamazdır? Elbette, herhangi bir çürüten-saptırıcı D , $P(R/N\&E\&D)$ 'nin olasılığının düşük veya anlaşılamaz olmayacağı şekilde olmalıdır. Fakat [burada] hangi inançlar veya önermeler D [kümesi] kabul edilebilirdir?

Bu, bir kimsenin cevabı gerçekten bilmediği durumda söylediği gibi önemsiz bir soru değildir. Ancak, kabul edilebilirlik için gerekli ve yeterli koşulların kesin bir ifadesini kolayca bulamasak bile, yine de bazı bariz gerekli koşulları görebiliriz. R 'nin kendisi kabul edilebilir değildir; ve aynı şey daha geniş mantıksal anlamda R 'ye eşdeğer olan bir inanç (örneğin, $Rv 2 + 1 = 4$) ve N veya E ile birlikte; veya bunların ayrıklığıyla (disjunction) R 'yi gerektiren herhangi bir inanç (örneğin, $N \supset R$) için de geçerlidir. Kabul edilemez inançların diğer örnekleri şunlar olabilir: *9/10 Amerikalı güvenilirdir ve ben bir Amerikalıyım; ve eğer naturalizm doğruysa, o zaman 9/10 Amerikalı güvenilirdir*. Dahası, S 'nin açık bir çelişki veya aritmetiğin açık bir doğrusunun inkârı gibi rasyonel bir kimsenin kendi koşulları altında inanmayacağı bir q önermesine inandığını varsayalım. Aynı şekilde bunlar da kabul edilemezdir. EAAN'ın sonucu, $N\&E$ 'yi kabul eden ve $P(R/N\&E)$ 'nin olasılıksal olarak düşük olduğunu gören kişinin noetik yapısında belirli bir irrasyonellik barındırdığıdır. Eğer q önermesi kabul edilebilir olsaydı, EAAN tarafından belirtilen irrasyonellikten beri olma durumu, sadece başka bir yerdeki irrasyonellik pahasına elde edilmiş olurdu.

RM 'ye geri dönersek: RM kabul edilebilir mi? $N\&E$ taraftarı, muhtemel çürütene savuşturmak için RM 'yi $N\&E$ 'ye ekleyebilir mi? RM mantıksız görünebilir (eğer onun mantıksız olduğuna inanırsam). Ancak bu kabul edilemezlik için yeterli midir? RM mantıksız olsa bile bu, rasyonel bir kişinin RM 'yi kabul edebileceği hiçbir koşulun olmadığı anlamına gelmez. İnançın doğası hakkında göz önüne alınan inançlar, muhtemelen uygun bir şekilde [ilgili inançlar kümesine] eklenilebilir ve RM de bunlardan biridir.

¹² Ve kesinlikle [böyle çürütücüler] mevcuttur. Her zamanki gibi yeni satın aldığım termometrenin güvenilir olduğunu varsayıyorum; sonra bunun 10 termometreden 7'sinin kusurlu olduğu bir termometre grubunun üyesi olduğuna dair bir uyarı alıyorum. Eğer elimde konuyla ilgili başka bir bilgi yoksa, termometrenin güvenilirliğine dair ilk inancım için olasılıksal olarak bir çürütücü elde etmiş olurum.

¹³ Richard Otte tarafından öne sürülmüştür. Bk. Richard Otte, "Conditional Probabilities in Plantinga's Argument", *Naturalism Defeated? Essays on Plantinga's Evolutionary Argument Against Naturalism* (Ithaca: Cornell University Press, 2002), 133.

¹⁴ Çürüten-çürütücüler değil. İkincisi, kişinin önce R için bir çürüten D 'ye sahip olmasını ve ardından D 'yi çürüten başka bir inanç edinmesini gerektirir. Öte yandan, bir çürüten-saptırıcı, D 'nin ilk etapta bir çürüten olmasını engeller.

1.2. P(R/N&E&RM) Nedir?

Yani RM kabul edilebilir. Fakat elbette bu, R'ye nispetle onun bir çürüten-saptırıcı olması için yeterli değildir. Buna ek olarak, P(RN&E&RM)'nin olasılığı yüksek olmalıdır. Ama [gerçekten] öyle midir? [P(RN&E&RM)], P(RN&E) için düşük bir olasılığın potansiyel olarak önerdiği çürütene saptıracak kadar yüksek midir? Bence değildir. RM, SE'yi engellemesine rağmen [bize] bu noktada pek yardımcı olmaz. Burada da doğal seçim, daha uyumlu inanç üretme süreçlerini seçerken, normalde daha güvenilir inanç üretme süreçlerini seçmeyecektir. Belki de bunu en kolay şu şekilde görebiliriz: Normalde inançları olan canlıların karmaşık sinir devrelerine de sahip olduğunu düşünürüz. Basit prokaryotik canlılar, örneğin bakteriler-her ne kadar çevrenin özellikleriyle ortak değişkenlik göstererek imleyici (indicator) olarak işlev gören yapılara sahip olsalar da- muhtemelen inançlara sahip değildir.¹⁵ Memeliler gibi daha karmaşık üst düzey canlılar ise inançlara sahiptir. [O halde] evrimsel ölçeğin 'alt' kısmında (siyaseten doğrucu olmayan terim için beni bağışlayın) inançlar mevcut değildir. Fakat ölçeğin 'üst' kısmında inançlar mevcuttur. Dolayısıyla, ölçekte yukarı doğru çıktıkça, bir noktada doğru ya da yanlış gerçek inanç içeriğine, düzgün bir şekilde inanç olarak adlandırabileceğimiz bir şeye sahip olmaya başlarız. Öyleyse evrimsel ölçekte hiç inancı olmayan yaratıklardan başlayarak, gerçek anlamda inanç taşıyan ilk yaratıklara ulaşana kadar yukarı çıktığımızı varsayalım. Elbette [proto, ilk inancın ne olduğuna dair] bir belirsizlik olacaktır: İlk başta inanç içeriğinin ufak bir pırıltısı olacaktır; 'inanç' unvanını açıkça garanti etmeyen ama aynı zamanda bunu garanti etmekte açıkça başarısız olmayan bir şey. Belirsizlik şu anki amaçlarımız için bir önem arz etmeyecektir. Sadece, bir canlının açıkça bir inanca sahip olduğu ilk durumlardan birini düşünün. Netleştirmek için, gerçek inanç içeriğini bulduğumuz ilk yerlerden birinin *C. elegans*'ın ilksel bir üyesi olduğunu hayal edin.¹⁶ Bu küçük ama karizmatik canavarın içerik oluşturan bir NP niteliği *P* sergileyen bir sinir yapısı barındırdığını varsayıyoruz; *P*, şu ve bu içeriğe sahip olma niteliği (belki de Açlık içeriği) ile (özdeş) olan bir NP niteliğidir.

O halde *P*'ye sahip olmanın uyum sağlayıcı davranışa neden olması bakımından uyum sağlayıcı olduğunu varsayabiliriz.¹⁷ Ancak (N&E&RM'den daha fazlası olmaksızın), bu içeriğin, yani *P*'nin *q* içeriğine sahip bir nitelik olduğu *q* önermesinin *doğru* olduğunu varsaymak için hiçbir nedenimiz yoktur; eşit düzeyde bu içerik yanlış da olabilir. Evet, SE yanlıştır; içerik olarak *q*'ya sahip olma niteliği gerçekten de davranışa yol açan nedensel zincire girer; ancak adaptasyon açısından bu ilk içerik kırıntısının doğru olup olmadığı önemli değildir. Önemli olan yalnızca söz konusu NP özelliğinin uyum sağlayıcı davranışa neden olmasıdır. Oluşturduğu içeriğin *doğru* olup olmadığı yine basitçe önemsizdir. Uyum sağlayıcı davranışa neden olma işini, yanlış olması durumunda doğru olması durumunda yaptığı kadar iyi yapabilir. Doğru da olabilir yanlış da. Bu durum bir fark yaratmaz.¹⁸

¹⁵ Aşağıya bk., 16.

¹⁶ Nöral devresinin tamamen haritalandırılmış olmasıyla ünlüdür.

¹⁷ Yeterince olağan olarak, niteliğin kendisi hiçbir şeye neden olmaz; ilgili neden, niteliğe sahip olan yapı olacaktır. Mevcut teamülü takiben, aşağıda bu ayrımı göz ardı ediyorum.

¹⁸ Elbette *P* tarafından oluşturulan içeriğin yanlış olabilecek bir önerme olduğunu kastetmiyorum; sanırım içeriğin ilk parçasının $2 + 1 = 3$ olması mümkündür. Bu durumda içeriğin ilk parçası yanlış olamaz. Burada de dicto [önergeler hakkında] konuşuyoruz, de re değil: muhtemelen bazı doğru önergeler içeriğin ilk parçasıdır; aynı şekilde muhtemelen bazı yanlış önergeler de öyledir.

Dolayısıyla, sadece N&E&RM göz önüne alındığında, içeriğin ilk kısmının yanlış olması da doğru olması kadar olası görünmektedir. P gerçekten de uyum sağlayıcıdır. Ancak doğru içeriğe sahip olduğu için değil, uyum sağlayıcı davranışa neden olduğu için uyum sağlayıcıdır. İçeriğin ilk kısıntısının doğru bir önerme olduğunu varsaymak için hiçbir nedenimiz mevcut değildir. N&E&RM bize, içeriğin doğruluk değeriyle neden olduğu davranışın uyum sağlayıcılığı arasında hiçbir bağlantı sunmaz. Eğer niteliğin uyum sağlayıcı olması oluşturduğu içeriğin doğru olma olasılığını daha yüksek kılsaydı, bu durumla ilgili özel bir şeyin-N&E&RM'nin ötesinde bir şey- mevcut olması gerekirdi. İlgili durum türünde bu belirli içeriğe sahip olma niteliği olan P , bu içerik doğru olduğu için değil; P 'nin bu durumda neden olduğu (yol açtığı) davranış uyumlu olduğu için seçilmiştir. P seçilmiştir çünkü bu tür bir durumda uyum sağlayıcı davranışa neden olmuştur. Ancak bu davranışın uyumluluğu P 'nin ihtiva ettiği içeriğin doğruluğuna bağlı değildir.

Konuya biraz da farklı bir perspektiften bakınız. İndirgemeci materyalizme göre inanç olan herhangi bir nöral yapı hem bir NP niteliği hem de şu ya da bu içeriğe sahip olma niteliği olan en az bir niteliğe sahip olmalıdır. Dolayısıyla, bir yandan bu niteliğin nörofizyolojik yönleri ile diğer yandan bu içeriği oluşturan önerme arasında zorunlu bir bağlantı olması gerekecektir. Daha genel olarak söylersek, belirli nörofizyoloji türlerini belirli önermelere-söz konusu fizyolojiyi sergileyen yapının içeriğini oluşturan önermelere-götüren bir işlev olması gerekecektir. Peki ama neden bu önermelerin, yani bu fonksiyonun değerlerinin *doğru* olduğunu varsayalım? İçerik olarak q 'ya *sahip olan* nitelik uyum sağlayıcıdır (böyle olduğunu varsayabiliriz). Fakat bu nitelik q önermesiyle olan ilişkisi nedeniyle değil, neden olduğu davranış hasebinde uyumludur. Dolayısıyla bir kez daha bu ilk içerik kısıntısının yanlış olmak yerine doğru olduğunu düşünmemiz için bir sebep mevcut değildir.

İlk içerik kısıntısı için geçerli olanın sonraki parçalar için de geçerli olacağı açıktır. Daha sonra örneklendirilen herhangi bir P^* içerik niteliğini ele alalım. P^* , bir kez daha, ilgili içerik doğru olduğu için değil; P^* o koşullarda uyumlu davranışa neden olduğu için seçilmiş olacaktır. Ve tıpkı ilk içerik niteliğinde olduğu gibi, P^* (RM verildiğinde) yanlış olduğunda da doğru olduğundaki gibi bu koşullarda uyum sağlayıcı davranışa neden olabilir. Ancak o zaman doğal seçilimin, inancı oluşturan yapıları (ya da belki de inançlara neden olan yapıları) daha fazla uyum sağlama yönünde değiştirirken, onları daha fazla güvenilirlik yönünde de değiştirmesi olası değildir. Ve *C. elegans* için geçerli olan, doğal olarak, diğer türler için de geçerli olacaktır. İnançlar tarafından sergilenen içerik niteliklerinin uyum sağlayıcı olduğunu varsayabiliriz. Lakin, bu varsayımımız söz konusu içeriğin doğru olma ihtimalinin yüksek olduğu anlamına gelmez. Doğal seçim, inançların içerik niteliklerini daha fazla uyum sağlama yönünde değiştirirken, muhtemelen inanç üreten süreçleri daha fazla güvenilirlik yönünde değiştirmeyecektir.

Bu varsayımsal evreni tekrar düşününüz ve C içeriğine sahip bir B inancını ele alınız. B 'ye *sahip olmanın* (ya da onu ortaya çıkaran inanç üretim sürecinin) uyum sağlayıcı olduğu düşünüldüğünde, C 'nin doğru olma olasılığı nedir? İçeriğin doğruluğu inancın uyumluluğu açısından bir fark yaratmadığından, inanç doğru olabileceği gibi inancın yanlış olma ihtimali de aynı derecede yüksektir. Bu nedenle doğru olma olasılığını yaklaşık .5 olarak tahmin etmemiz gerekir. Ancak o zaman da- bir kez daha- bu yaratığın [*C elegans*] yetilerinin güvenilir olma olasılığı gerçekten de düşük olacaktır. Dolayısıyla, bu evrene göre, $P(RN&E&RM)$ düşük olacaktır. Ve eğer onlara [*C elegans*] göre düşükse bize göre de düşük olacaktır. İndirgemeci

materyalizm, semantik epifenomenalizmi aşmanın bir yolunu sunar. İndirgemeci materyalizm N&E'ye kabul edilebilir bir ilavedir. Fakat R olasılığına yarar sağlamaz ve dolayısıyla bir çürüten-saptırıcı değildir.

2. İNDİRGEMECİ OLMAYAN MATERYALİZM

Eğer RM işe yaramazsa, bu alanda belki de en popüler görüş olan indirgemeci olmayan materyalizme bakmaya ('NRM') ne dersiniz? P(R/N&E&RM) olasılık olarak düşüktü. Peki ya P(R/N&E&NRM)'nin durumu nedir? NRM'ye göre içerik nitelikleri- diğer zihinsel nitelikler gibi- ne NP nitelikleri ne de bunların Boolean yapılarıdır. Bilakis [bunlar] yeni ve farklı bir nitelik türüdür. Bu türden nitelikler nöral yapılar ya da olaylar tarafından, bilhassa de yüksek derecede karmaşıklık sergileyen nöral yapılar tarafından *örneklenir* [somutlaştırılır]. Bir sinir yapısı doğru derecede karmaşıklık ve doğru türde bir dizi NP niteliği sergilediğinde, yeni bir nitelik, [yani] zihinsel bir nitelik ortaya çıkar. Bu yeni niteliği 'ortaya çıkan[emergent]' olarak adlandırabiliriz. Elbette burada söz konusu olan yeni bir *niteliğin* ortaya çıkması ya da var olması değildir. Nitelikler (varoluşçuluk¹⁹*açısından*) muhtemelen zorunlu olarak vardır. Daha ziyade yeni bir özellik türü *örneklenmeye* [somutlaştırılmaya] başlanır.

Dahası, NRM'nin olağan çeşitlerine göre zihinsel nitelikler (belki de belirli çevresel niteliklerle birlikte anlamın kafanın içerisinde olmadığı düşüncesini kabul etmek istiyorsak) NP niteliklerine bağlıdır (supervene on). Muhtelif çeşitte bağlılık olduğu söylenebilir. Belki de tartışmamız bağlamında en alakalı olanı güçlü bağlılıktır (strong supervenience). Jaegwon Kim'i²⁰ takip ederek *A* türündeki niteliklerin *B* türündeki nitelikleri güçlü bir şekilde belirlediğini söyleyelim. Ancak zorunlu olarak *P*, *A* türünde bir nitelikse, *B* türünde öyle bir *P** niteliği vardır ki, bir nesne *P**'yi örnekliyorsa zorunlu olarak *P*'yi²¹ de örnekliyordur (eğer böyle bir zorunluluk çeşidi varsa söz konusu zorunluluğu geniş anlamda mantıksal veya metafiziksel zorunluluk ya da nedensel veya nomolojik zorunluluk olarak yorumlayabiliriz). Buna göre, *şu veya bu içeriğe sahip* türden niteliklerin NP niteliklerini belirlediğini varsayalım. O zaman *içerik olarak Proust'un L'Amour'dan daha mahir olduğu önermesine sahip nitelik* için (buna 'C' diyelim) bir NP niteliği *P**²² vardır. Öyle ki, zorunlu olarak bir nörolojik yapı *S*, *C*'yi ancak ve ancak *S P**'yi örnekliyorsa somutlaştırmaktadır.

NRM bir çürüten-saptırıcı görevi görecek mi? İlk olarak (1)'e dönelim. NRM'ye göre, içerik nitelikleri NP nitelikleri ya da herhangi bir fiziksel niteliğe güçlü bir şekilde bağlı olmasına rağmen içerik nitelikleri bunlardan biri değildir. İçeriğin ilk örneklerini (Belki *C. elegans*'ı göz önüne alarak) tekrar düşünün. İlgili içerik niteliği basitçe (nomolojik ya da geniş anlamda mantıksal zorunlulukla) belirli bir karmaşık

¹⁹ Varoluşçuluk, tekil önermelerin (Sam mutludur gibi doğrudan bireyler hakkında olan önermeler) ve mahiyetsel özelliklerin (Sam olmak gibi doğrudan bir bireyi içeren özellikler) yalnızca ilgili bireyler varsa mevcut olduğu ve bu nedenle ilgili bireyler olumsal olarak mevcutsa olumsal varlıklar olduğu görüşüdür.

²⁰ Jaegwon Kim, *Mind in a Physical World* (Cambridge: MIT Press, 1999), 9.

²¹ Bu tanım, *A* tipindeki belirli bir niteliğin *B* tipindeki birkaç farklı nitelik tarafından gerektirilmesiyle tutarlıdır: dolayısıyla, acı için *P** alt özelliği sürüngenlerde ve memelilerde oldukça farklı olabilir. Niteliksel-olma ayrıklık altında kapalıysa ve *A* tipindeki herhangi bir *P* niteliği için, *P*'yi gerektiren *B* tipindeki *P** niteliklerinin bir ayrıklığı söz konusuysa, dahil edilen zorunlu koşulluyu kendisine karşılık gelen zorunlu çift-koşullu (biconditional) ile değiştirebiliriz.

²² Niteliksel-olma özelliğinin Boolean yapısı altında kapalı olduğunu varsayıyoruz.

NP niteliğinden kaynaklanacaktır; bu niteliğin uyum sağlayıcı olduğunu varsayabiliriz. Ancak yeni içerik niteliği *yanlış* içeriğe sahipse, bu durum NP niteliğinin uyum sağlayıcılığına en ufak bir hanel getirmeyecektir. Bu nitelik gerçekten de uyum sağlayıcıdır. Ancak bu durum, belirleyici (supervening) içeriğin doğru olduğunu düşünmek için bir gerekçe değildir. Bu yeni nitelik, uyarlanabilir olduğunu varsayabileceğimiz ilgili NP niteliği tarafından nedensel veya metafiziksel zorunlulukla ima edilecektir. Fakat bu durum bize ilgili yapıya bu şekilde tahakkuk eden içeriğin *doğru* olduğunu varsaymak için en ufak bir neden vermeyecektir. Burada doğal seçim kendi başının çaresine bakmak zorundadır. Doğal seçim uyum sağlayıcı NP nitelikleri için seçim yapar; fakat daha sonra NP niteliklerini belirleyici olan içerik niteliklerini-doğru ya da yanlış olması durumuna bakmaksızın- seçmek zorundadır. NRM, içerik ve uyum sağlayıcılık arasında herhangi bir bağlantı belirtmez veya ima etmez. Aslında burada akla doğal bir bağlantı da gelmez. İçeriğin NP niteliklerine bağlı olduğu bir evren düşünün. Bu NP niteliklerine sahip olmak uyum sağlayıcı olsun. Doğal seçilimin bunları daha fazla uyum sağlayıcılık yönünde değiştirdiğini düşünün: NP niteliklerini içerik niteliklerine bağlayan farklı bir yasa (ya da aynı yasanın farklı bir örneği) sayesinde muhtemelen farklı bir içerik gibi farklı bir NP nitelikleri tamamlayıcısı ortaya çıkacaktır. Ancak ikinci yasa için ilk yasanın doğru içerik üreteceğini düşünmekten daha fazlasını düşünmek için de bir nedenimiz mevcut değildir. Doğal seçim, NP niteliklerini daha fazla uyum sağlayıcılık yönünde değiştirebilir. Ancak bu, sonuçta ortaya çıkan içerik niteliklerinin doğruluk yönünde değiştirileceği anlamına gelmez. Ya da doğal seçim bunu olası kılmaz. N&E ve NRM göz önüne alındığında doğal seçim, normalde mekanizmaların inanç üretme süreçlerini daha fazla uyum sağlayıcılık yönünde tadil etme etmede; bu süreçleri daha fazla güvenilirlik yönünde değiştirmeyecektir.

Ancak o zaman (2) ile çok hızlı bir şekilde başa çıkabiliriz. Bu varsayımsal evrenin bir üyesinin herhangi bir B inancını ele alalım: N&E&NRM göz önüne alındığında B'nin doğru olma olasılığı nedir? B'nin içeriğinin bağlı olduğu NP niteliklerinin uyum sağlayıcı olduğunu varsayabiliriz; [nitekim] uyum sağlayıcı davranışa neden olurlar. Ancak gördüğümüz gibi, bu NP niteliklerini B'nin içeriğiyle ilişkilendiren yasanın doğru içeriğe yol açacağını düşünmek için en ufak bir nedenimiz yoktur. Bu nedenle B'nin doğru olma olasılığı bir kez daha .5 civarında tahmin edilmelidir. Ancak o zaman bu canlıların güvenilir inanç üretme süreçlerine sahip olmaları pek olası değildir. Bu nedenle NRM, RM gibi, N&E'ye kabul edilebilir bir ektir, fakat bir çürüten-saptırıcı değildir.

3. ÜÇ ADAY DAHA

Tabii ki çürüten-saptırıcılığı için pek çok aday daha var. Açıkçası burada hepsini ele almam mümkün değil. Bunun yerine, indirgemeci ve indirgemeci olmayan materyalizm gibi çağdaş zihin felsefesinden alınan üç adayı ele alacağım. Doğrusu daha pek çoğu var ve eşit derecede açık bir şekilde her birinin çeşitli varyasyonları da var. Bu nedenle-söylediklerimin en azından burada ele alamadığım adaylara nasıl yaklaşılacağına dair ipuçları sunacağını umarak- çürüten-saptırıcılığı adaylarının dar bir örneklemeden fazlasını ele alabilmem pek mümkün gözükmemektedir.

3.1. Gösterge Semantiği

Fred Dretske ve Jerry Fodor'un ki başta olmak üzere muhtelif gösterge semantiği çeşitleri mevcuttur. Bir soru sorarak başlayabiliriz: Materyalizm kabul

edildiğinde doğal seçilimin inanç üretimini güvenilirlik yönünde değiştirmesi nasıl beklenebilir? İnanç içeriği, davranış ve çevre nasıl ilişkilendirilmelidir? İlk olarak, inanç içeriği ile davranış arasında bir tür düzenli ilişki olması gerekir. Bu öyle bir ilişki ki (kabaca ve çoğunlukla) içerik doğru olduğunda, onun neden olduğu davranış uyum sağlayıcıdır veya her halükârda ciddi şekilde uyumsuz değildir. Ancak yanlış olduğunda uyumsuzdur veya her halükârda uyumlu değildir. Bu, ikinci olarak, inanç içeriği ile çevre arasında düzenli bir tür ilişki gerektirecektir. Örneğin ne zaman bir avcı ortaya çıksa, belki de belirli bir içeriğe sahip bir inanç da ortaya çıkar ve belki de bu inanç, uyum sağlayıcı davranışın-örneğin kaçmanın- bir parçasıdır. Ancak yine önceki sorun çirkin yüzünü gösterir; bu içeriğin doğru ya da yanlış olması şu ana kadar önemli değildir. Avcının ortaya çıkmasıyla düzenli olarak belirli bir tür inanç içeriği ortaya çıkar. Bu inanç (içerik) uygun eyleme neden olur; ancak böyle bir şeyi doğru ya da yanlış olmasına bakılmaksızın yapabilir.

İşte bu noktada gösterge ya da ona eşlik eden varyasyon devreye girer.²³ Arka bahçemdeki geyik izleri geyiklerin bahçemden geçtiğine; duman, yangına; cıva sütununun yüksekliği ortam sıcaklığına; ağaçlardaki tomurcuklar baharın geldiğine işaret eder. Bir olay diğerine işaret ettiğinde ya da onun doğal bir belirtisi olduğunda, bu iki olay arasında genellikle bir tür nedensel bağlantı ya da en azından eşzamanlı bir varyasyon vardır; ve bu sayede birincisi ikincisiyle güvenilir bir şekilde korelasyona sokulabilir. Kızamık kırmızı lekelere ve ateşe neden olur, bu nedenle bu belirtiler kızamığa işaret eder; cıva sütununun yüksekliği ile sıcaklık arasında nedensel bir bağlantı vardır, bu nedenle birincisi ikincisine (ikincisi de birincisine) işaret eder.

Organizmaların sinir sistemleri bu tür göstergeler içerir. Meşhur bir örnek: Bir kurbağa yanından geçen bir sineği gördüğünde, kurbağanın beyni (öyle sanılıyor) belirli bir nöral ateşleme örüntüsü sergiler. Bu tür modellere 'sinek dedektörleri' diyebiliriz (ve bazen de böyle diyoruz). İyi bilinen bir başka örnek: Bazı anaerobik deniz bakterileri manyetozomlara, yani küçük içsel mıknatıslara sahiptir. Bu manyetozomlar manyetik kuzeyi gösteren pusula iğneleri gibi işlev görür. Manyetik kuzeyin (kuzey yarımkürede) yönü aşağı doğru bir bileşene sahiptir. Dolayısıyla oksijen bakımından zengin yüzey suyunda gelişemeyen bu bakteriler, okyanusun dibindeki daha oksijensiz suya doğru hareket ederler.²⁴ Elbette insan vücudunda da göstergeler vardır. Kan sıcaklığına düzenli bir şekilde tepki veren yapılar vardır; bunlar örneğin titreme ya da terlemeye neden olarak üç aşağı beş yukarı sabit bir kan sıcaklığını koruyan, karmaşık bir geri bildirim sisteminin parçasıdır. Kandaki şeker miktarını ve sodyum içeriğini izleyen yapılar, retinaya çarpan bir ışık modeline, midenizdeki yiyecek miktarına vb. düzenli bir şekilde yanıt veren yapılar vardır. Muhtemelen beyinde çevrenin özellikleriyle ilişkili yapılar vardır; belirli bir mesafeden ve açıdan bir ağaç gördüğünüzde, beyninizde [bu manzarayla] ilişkili olan ve onun neden olduğu belirgin bir nöral ateşleme modeli olduğu yaygın olarak varsayılmaktadır.

²³ Bk. Fred Dretske, *Explaining Behavior* (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1988), 54 vd; Ayrıca bk. William Ramsey, *Representation Reconsidered* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).

²⁴ Dretske, *Explaining Behavior*, 63 ve Dretske, "Misrepresentation" *Mental Representation*, 163. Görünüşe göre bu ufak hikayede her şey yolunda değil. Bk. Sheri L. Simmons, "South-seeking magnetotactic bacteria in the Northern Hemisphere", *Science* (2006), 371-374.

İstersek burada 'içerik'ten söz edebiliriz; [sonuçta] burası özgür bir ülke.²⁵ Belirli bir durumda cıva sütununun (daha doğrusu, o durumda belirli bir seviyeye yükselmesinden oluşan durumun) belirli bir içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz: O seviyeye yükselmesiyle ilişkili durum, yani ortam sıcaklığının n derece olması. (Ve elbette ortam sıcaklığının n derece olmasının cıva sütununun o seviyeye yükselmesinin içeriği olduğunu da söyleyebiliriz). İstersek, vücutta kan basıncını, sıcaklığı ya da salin konsantrasyonunu gösteren yapıların belirli bir durumda bir içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz: Yapının o durumda gösterdiği şey her neyse. İstersek, bir ağaca bakmama ilişkili olan nöral yapının bir içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz: O zaman diyebiliriz ki [onun] içeriği, işaret ettiği şeydir. İstersek mezkûr durumlarda *bilgiden* de söz edebiliriz: Kan sıcaklığımı kaydeden yapının, kan sıcaklığımın şöyle şöyle olduğu bilgisini taşıdığını söyleyebiliriz. Elbette bu tür bir içerik ya da bilgi, *inanç* ya da inanç içeriği oluşturmaz; veya bunları gerektirmez. Ne termostat ne de bileşenlerinden herhangi biri, oda sıcaklığının şu ya da bu derece olduğuna inanır; Vermont akçaağaçlarında özsu yükseldiğinde ne akçaağaçlar ne de özsu, kışın sona ermek üzere olduğuna inanır.

Yine de, *bazı* göstergeler aslında inanç olamaz mı? Göstergeleri, en azından bazılarını, inanç statüsüne yükseltmez miyiz? Gösterge semantiğini benimseyenlerin izlediği yol budur. Ben Dretske'nin versiyonuna odaklanacağım; bu versiyon gerçek bir açıklıkla ve titizlikle formüle edilmiştir. Başlangıçtaki temel fikir, bazı göstergelerin aynı zamanda inançlara dönüştüğü ya da inançları desteklediğidir. Elbette bu herhangi bir inanç değildir- [mesela] kurbağanın böcek dedektörünün, Louis L'Amour'un Marcel Proust'un reenkarnasyonu olduğu inancına dönüşmesi ya da bu gibi bir inanç değildir. Bilakis, temel fikir belirleyici (supervening) inanç içeriğinin *mahza* gösterge içeriği olduğudur. Yani eğer kurbağanın böcek dedektörü bir inançsa-eğer gösterge içeriği aynı zamanda inanç içeriği de oluyorsa- inanç içeriği göstergenin işaret ettiği durum olacaktır. Dretske'nin açıklamasını kısaca açımlayıp inceleyeceğim ve bu açıklamanın bazı güçlüklerine işaret edeceğim. Daha sonra bu yaklaşımın- buna Dretske Semantiği diyelim- N&E&(RMvNRM)'ye mâkul bir ekleme olup olmadığını; velev ki mâkul bir eklemeysen bunun bir çürüten-saptırıcı olup olmadığını inceleyeceğim.

Dretske-bir tür olaylar ile başka tür olaylar arasındaki korelasyon (belki de nedensel) olan-gösterge kavramıyla başlar ve inancı, gösterge ve iki ek fikir açısından açıklar. Bunlardan ilki *işlevdir*. İnançlar temsillerdir ve temsiller esasen işlevleri içerir: "[Temsilin] temel fikri, bir sistemin, mesela S'nin, ancak ve ancak belirli bir nesne alanının F'sini gösterme (hakkında bilgi sağlama) işlevine sahip olması halinde bir F niteliğini temsil ettiğidir."²⁶ Dolayısıyla tüm gösterge vakaları temsil vakaları olarak görülemez: Otomobilindeki yakıt göstergesi depoyu şaseye bağlayan cıvatalar üzerindeki kuvveti, depodaki hava miktarını, hava basıncını, rakımı, sıcaklığı, belirli bir devre üzerindeki potansiyeli ve daha birçok şeyi gösterir; ancak onun *işlevi* depodaki benzin miktarını göstermektir. O halde temsil ettiği şey

²⁵ 'Burası özgür bir ülke' derken aslında x,y,z eylemini şu veya bu koşulda yapmamızı veya herhangi bir önermeyi varsaymamızı kısıtlayacak, daha doğrusu bizi bunu yapmaktan alıkoyacak bir durumun mevcut olmadığından bahsedilmektedir. (çev.notu)

²⁶ Fred Dretske, *Naturalizing the Mind* (Cambridge: MIT Press, 1997), 2.

depodaki yakıt miktarıdır; yakıt göstergesi, ne kadar etkileyici olurlarsa olsunlar diğer nitelikleri ve miktarları temsil etmez.

Ancak, Dretske'ye göre, her gösterge vakası temsil içermediği gibi her temsil vakası da bir inanç (ya da onun deyimiyle "proto-inanç") vakası değildir. Dretske buna, yarasanın sonarı tarafından yayılan yüksek frekanslı ses patlamalarını tespit ettikten sonra kaçınma manevraları yapan baykuş güvesini örnek gösterir. Burada bir temsil söz konusudur; bu sesi kaydeden nöral yapıların işlevi, yarasaların varlığını belirtmek; yarasaların mevcut olduğu bilgisini taşımaktır. Ancak Dretske'ye göre bu yapılar inanç değildir ve inanç içeriğine sahip değildir. *C'nin başka bir şeyi temsil eden bir yapı olduğu durumlarda (ve şimdi ikinci ek fikre geliyoruz), inanç içeriği ancak C bazı motor çıktılara veya M hareketine neden oluyorsa mevcuttur ve C'nin M'ye neden olmasının açıklaması C'nin bunu yaptığı bilgisini taşımasıdır.* Baykuş güvesindeki yapılar söz konusu olduğunda durum böyle değildir:

. . . *bu C'nin neden bu M'ye neden olduğunun, güvenin neden şimdi kaçma manevraları yaptığının açıklamasının, bu C'nin güvenin çevresi hakkında ne göstergelediğiyle hiçbir ilgisi yoktur. Açıklama, güvelerin genlerinde yatmaktadır (Explaining Behavior, s. 92).*

O halde inancı *nereden alıyoruz? Öğrenmenin* olduğu yerden, diyor Dretske (burada öğrenme, döngüsellikten mustarip olma pahasına inancı gerektirmez veya varsaymaz). Kırmızı noktayı gagaladığında ödüllendirildiği için gagalamayı öğrenen bir kuş düşünün. İlk başta kuş amaçsızca gagalama davranışında bulunur. Sırasıyla kırmızı noktayı, siyah noktayı ve kafesinin parmaklıklarını gagalamaktadır. Ama sonra, kırmızı noktayı gagaladığında onu ödüllendiriyoruz. Kısa bir süre sonra kuş sadece ya da ekseriyetle kırmızı noktayı gagalayacaktır. [Nitekim] artık bir şey öğrenmiştir. Peki, burada tam olarak ne oldu? Kuşun başlangıçta bir kırmızı nokta algılayıcısı vardı; öğrenme sayesinde bu yapı kuşun kırmızı noktayı gagalamasına neden oldu. Ve söz konusu yapı, kırmızı bir noktayı göstergelediği, kuşun önündeki şeklin kırmızı bir nokta olduğu bilgisini taşıdığı için ilgili motor çıktıya neden oldu. Dolayısıyla burada bir inanç içeriği durumu söz konusudur; ve kuşun önünde kırmızı bir nokta olduğuna inandığı (ya da proto-inandığı) söylenebilir.

Dretske'nin inanç konusundaki tam fikri açıkça şu şekilde ifade edilebilir:

(D) *x bir inançtır (inanç içeriğine sahiptir), ancak ve ancak (1) x temsili bir sistemdeki bir gösterge ögesi E'nin bir durumuysa (örneğin, sistemin 'açık' olmasından oluşan vaka) (2) x'in işlevi F gibi bir şeyi göstermektir, (3) x, F'yi gösterdiğinde bulunduğu modda veya durumdadır (4) x bazı M hareketine neden olur ve (5) x'in M'ye neden olmasının açıklaması F'yi göstermesidir.*

Bu karmaşık ve sofistike bir teoridir; Dretske, teoriyi şekil ve etkisi açısından geliştirmektedir. [Bu teorinin] doğal olarak sorunları da mevcut. İlk olarak, *zorunlu* inançlarla ilgili ciddi bir sorun karşımıza çıkmaktadır. Ben $7 + 5 = 12$ olduğuna inanıyorum; ancak hiçbir şey bu olguyu göstermiyor (indicate) ya da $7 + 5 = 12$ bilgisini taşımıyor. (Aslında, $7 + 5$ 'in 12 'ye eşit olması bir bilgi değildir; herhangi bir şeye ilişkin olasılıkları azaltmaz). Bir gösterge ortaya çıktığında işaret ettiği şeyle eşvaryasyon içerisinde olur [çünkü gösterge ortaya çıktığında] işaret ettiği şey de ortaya çıkar (ya da muhtemelen ortaya çıkar). Ancak $7 + 5$ 'in 12 'ye eşit olması her zaman [zorunlu olarak] gerçekleşir. Böylelikle hiçbir şey onunla eşvaryasyon içerisinde olmaz [birlikte ortaya çıkmaz]; dolayısıyla hiçbir şey onu göstermez. Bu

yaklaşımındaki sorun sadece farklı ama mantıksal olarak eşdeğer inançların olamayacağı değildir (örneğin, yalnızca tek bir doğru zorunlu inanç vardır)-ki bu zaten yeterince kötü olurdu. Asıl problem daha ziyade hiçbir zorunlu inancın olamayacağıdır. Bu durumda [söz konusu sistem benimsenirse] hiç kimse matematiksel doğrulara, mantıksal doğrulara ya da başka herhangi bir zorunlu doğruya inanamaz.

Burada başka güçlükler de mevcuttur. Fakat, onlara girmeyeceğim.²⁷ Şu anki sorumuz Dretske Semantiğinin (bundan böyle 'DS' olarak kısaltılacaktır) kabul edilebilir olup olmadığı değil; bunun yerine, N&E'ye mâkul bir ekleme teşkil edip etmediği ve (eğer öyleyse) bir çürüten-saptırıcı olup olamayacağıdır. Belki de şimdi $P(R/N\&E\&DS)$ 'nin [olasılığının] yüksek olacağından şüphe etmek için bir nedenimiz yoktur. (Şüphesiz bu olasılık *oldukça* yüksek olabilir: DS göz önüne alındığında yanlış bir *inancın* nasıl oluşacağını görmek bir hayli zordur).²⁸ Böylece sorumuz, DS'nin $N\&E\&(RMvNRM)$ 'ye kabul edilebilir bir eklenti olup olmadığıdır; N&E'ye inanan bir kişinin muhtemel çürütene savuşturmak için DS'yi N&E'ye uygun bir şekilde ekleyip ekleyemeyeceğidir. Elbette DS, R'nin ya da tüm inançların doğru olduğu ya da inançları üreten sürecin yalnızca doğru inançları ürettiği gibi naif bir iddia da değildir. [Nitekim böyle durumlar] kabul edilemez olurdu. Bunun yerine asıl soru-bazı ayrıntılarla tanımlanmış- *P* süreci *göz önüne alındığında*, DS'de tanımlanan sürecin gerçekte inançları üreten süreç olduğu taahhüdü ve bu sürecin sadece ya da çoğunlukla doğru inançlar üreteceğidir. Peki, *bu* inanç kabul edilebilir mi? Bu tamamen önemsiz bir sorudur ve bu noktada yapılacak münasip bir tartışma bizi meseleden uzaklaştıracağı gibi tutarsızlık tehlikesini de beraberinde getirecektir. Bu nedenle, mevcut amaçlar doğrultusunda, bunun böyle olduğunu [doğru] kabul edelim.

Ancak N&E'ye inanan kişi de anlıının akıyla problemden sıyrılmış değildir; DS'yi kabul ederek ortaya çıkması muhtemel çürütenden kaçamaz. Çünkü DS'de-ne yazık ki-naturalizm diye bir inanç mevcut olamaz. Hatırlayacağınız üzere naturalizm, teizmin yanlış olduğu önermesini gerektiriyordu. Yani *gayr-i maddi, kâdir-i mutlak, âlim-i mutlak, mükemmel derecede iyi bir zât yoktur*²⁹ önermesini. Naturalist böyle bir şeyin olmadığını söylediğinde, muhtemelen buradaki niceleyici zaman-ötesi olarak alınmalıdır: Şu anda böyle bir varlık yoktur-emin olmak için söylenirse- aynı zamanda böyle bir varlık ne var olmuştur ne de var olacaktır. [(Ve zaten eskiden var olan ama sonra yok olan bir varlık Tanrı'ya hiç benzemez; *Tanrı'nın ölmüş olması* (önermesi) birden fazla açıdan başarısızdır.) Ancak o zaman söz konusu durum her zamanda ve her yerde geçerlidir. Bu durumda hiçbir şey onun [durumun] sahip olduğu bilgiyi taşımaz. Nitekim hiçbir nöral yapı bu bilgiyi taşımayacaktır; dolayısıyla hiçbir nöral yapı naturalizmin bir göstergesi olmayacaktır. Böylelikle (DS'ye göre)

²⁷ Diğer güçlükleri görmek için şu makaleme bk. Alvin Plantinga, "Against Materialism", *Persons: Human and Divine*, ed. Peter van Inwagen - Dean Zimmerman (Oxford: Clarendon Press, 2007).

²⁸ Dretske'nin bu endişeyle baş etmek için güncel çabalarını görmek için bk. Barry Loewer, "From Information to Intensionality", *Mental Representation*, ed. Stephen Stich - Ted Warfield (Cambridge: Blackwell, 1994), 174-79; Dretske'nin daha önceki girişimine ilişkin yorumlar için bk. Jerry Fodor, *A Theory of Content and Other Essays* (Cambridge: MIT Press, 1990), 61 vd.

²⁹ İtalikler bize ait (çev.notu)

naturalizm diye bir inanç ve nihai olarak naturalistler yoktur. Kendisinin naturalist olduğunu düşünen kişi DS hesaba katıldığında yanılmaktadır.

Ancak o zaman DS kabul edilemez; N&E savunucusu mantıklı bir şekilde N&E&(RMvNRM)&DS'ye inanamaz. Şüphesiz, eğer kendi inançları üzerine biraz düşünürse, N'ye inandığını görecektir. Kuşkusuz, kişinin sahip olup olmadığını gerçekten söyleyemeyeceği inançlar vardır (belki de daha geniş içerikle ilişkili olanlar). Muhtemelen N bunlardan biri değildir. Bununla birlikte, eğer biraz tefekkür sahibiyse, DS'nin hiç kimsenin N'ye inanamayacağını ima ettiğini de kolayca görebilir. Ancak o zaman hiç kimsenin N'ye inanamayacağına hem de kendisinin N'ye inandığına inanmak durumunda kalacaktır-ve elbette bu iki şeye de inandığını kolayca bilecektir ya da bilebilir. Burada pek hoş bir manzara ortaya çıkmaz. Doğrusu, bunları görmek için sadece biraz düşünmek yeterlidir. Ancak (daha önce de belirttiğim gibi) aynı şey R için (P(R/N&E)'nin düşük olduğunu görerek) ilk etapta bir çürütücü elde edinilmesi için de geçerlidir. R için bir çürütücü edinmekten kaçınmanın bir yolu ise P(R/N&E) hakkında herhangi bir inanç oluşturmamaktır. O halde (makul bir şekilde bakıldığında) sadece reflektif naturalist R için bir çürütene sahip olur (aynı şekilde, kötülük de dahil edilecek şekilde toplam kanıtımız üzerinden teizmin olasılığının düşük olduğunu ve bunun teizm için bir çürüten olarak ileri sürüldüğünü varsayalım: Önerilen çürütücüden kaçınmanın bir yolu, toplam kanıtımız üzerinden teizmin olasılığı hakkında hiçbir inanç oluşturmamaktır) DS'yi kabul etmek irrasyonel inançlara sahip olmaktan kaçınmanın bir yolu değildir; irrasyonellik başka bir yerde ortaya çıkmaktadır.

3.2. İşlevselcilik

Yine, analitik işlevselcilik,³⁰ psiko-işlevselcilik, makine durum işlevselciliği, kendine has çeşitleri olan kavramsal rol semantiği ve diğerleri gibi muhtelif işlevselcilik türleri vardır. 'Jenerik işlevselcilik' olarak adlandırabileceğimiz yaklaşıma göre, belirli bir süreci (muhtemelen nörofizyolojik bir yapı veya süreç) belirli bir zihinsel durum (belirteç) yapan şey, belki de duysal girdi ve davranışsal çıktı ile diğer zihinsel durumlar arasında bir şekilde aracılık eden belirli bir rolü oynamasıdır. Dolayısıyla inançlar, muhtemelen nöral yapılar ya da zihinsel durum belirtileridir: Örneğin, tüm insanların ölümlü olduğuna dair bir inancım vardır. Ayrıca *tüm insanların ölümlü olduğuna dair inanç olma* niteliği de vardır. Şimdi bir nöral yapı içerik olarak tüm insanlar ölümlüdür önermesine sahipse, *tüm insanların ölümlü olduğu* inancıdır. Verili (belirteç) bir nöral durum ya da yapı olan *N* 'nin aslında bir inanç olduğunu ve *aslında* bu inancın (bu içeriğe sahip olduğunu) ortaya çıkaran şey, *N* 'nin belirli bir karmaşık nedensel rol oynadığı gerçeğidir.

Bu kadarını, yani jenerik işlevselciliği göz önüne aldığımızda, inançlara tahakkuk eden içeriğe ne gibi kısıtlamalar getirilmektedir? İnançların, inanan kişinin durumu ya da çevresiyle bir ilişkisi içerisinde olmaya ihtiyacı var mıdır? Daha somut olarak ifade etmek gerekirse, bir inanan tahayyül edin, mesela bir kurbağa, sadece tek bir inanca sahip olsun. Bu inanç bir nöral yapı *N* olacaktır ve inancın sahip olduğu

³⁰ Analitik işlevselcilik, en azından David Lewis tarafından önerildiği şekliyle, açıkçası zihinsel terimlerin tanımını vermek için bir düzine yönlendirmeden ibarettir. Muhtemelen bu yönlendirmeleri N&E&(RMvNRM)'ye eklemek, P(R/N&E&(RMvNRM))'yi etkilemeyecektir. Bu yönlendirmeleri takip etmenin sonuçları, eğer bunlar doğruysa, zorunlu doğruları ifade eden cümleler olacaktır; dolayısıyla bu doğruları N&E&(RMvNRM)'ye eklemenin de P(R/ N&E&(RMvNRM)) üzerinde herhangi bir etkisi olmayacaktır.

içerik ve nedensel rolü-duyusal girdi veya uyarımla, davranış çıktısı ve diğer zihinsel durumlarla (ve muhtemelen geniş konjonktüre uyum sağlamak için çevrenin belirli özellikleriyle) ilişkisi tarafından belirlenir, ancak diğer inançlarla olan ilişkisine göre değil; nitekim [burada] başka inançlar zaten mevcut da değildi. Bu nedenle, N 'nin kaçmaya neden olduğunu ve buna da belirli bir duyusal uyarımın (kendisini bir avcının varlığının nedenlendiği belirli bir retinal uyarım modeli; gözlerin doğru yöne çevrilmesi vb. ile veya istediğiniz uygun bir şeyi buraya koyun) neden olduğunu varsayalım. Arzu ederseniz [buraya] N 'nin ya da onu üreten mekanizmanın uyum sağlayıcı olduğunu da ekleyin; ki bu da canlının hayatta kalmasına ve üremesine yardımcı olmaktadır.

Lakin bu kadarı N tarafından öne çıkarılan içerik üzerinde herhangi bir kısıtlama getirmiyor gibi gözükmektedir. Bu görüldüğüne, normalde N 'nin içeriğinin söz konusu yaratığın çevresi veya ortamıyla ilgili olacağını varsayabiliriz. Ancak bu durum, ne N 'ye ne de onun nedensel rolüne ilişkin sahip olduğumuz tanımdan kaynaklanıyor. Görebildiğim kadarıyla bu tanım tarafından olası da kılınmıyor. Bütün bildiğimiz (bu kadarı elde edildiğinde) N 'nin içeriğinin $2 + 1 = 3$ önermesi ya da başka herhangi bir önerme olabileceğidir. Kuvvetle muhtemeldir ki göstergeler mevcut olacaktır (bir avcının varlığı gibi çevresel özelliklerle ilişkili nöral yapılar; mesela retinal uyarımın belirli bir modeli bunlardan biri olabilir. Ancak gösterge inanç değildir).

Şimdi bir başka inancın daha eklendiğini varsayalım: Söz konusu yaratık bir başka inanç N^* edinsin. N^* de elbette bir nöral yapıdır ve içeriği yine oynadığı nedensel rol tarafından belirlenir. [Ancak] bu kez N ile olan ilişkisini de içerir. N^* 'in belirli bir nöral uyarım şeklinden kaynaklandığını varsayalım; normalde avcının kaçan canlıya yaklaşmasına eşlik eden bir nöral uyarım. Ve N^* 'in N ile birlikte uçuş hızında bir artışa neden olduğunu varsayalım. N^* bir inançtır, dolayısıyla elbette bir içeriği olacaktır. Ancak yine de N^* 'e hangi içeriğin tahakkuk edeceği, hangi p önermesinin içeriği olarak N^* 'i seçeceği konusunda bir kısıtlama yok gibi durmaktadır. Bu, p $3 + 1 = 4$ önermesi veya $2 + 1 = 5$ önermesi de dahil olmak üzere başka herhangi bir önerme de olabilir (bu önerme ilk inanç N 'nin içeriğiyle tutarsız olsa bile). Yine içeriği, diğer niteliklere- N^* 'nin duyusal girdi, diğer zihinsel durumlar, davranışsal çıktı ve N ile ilişkisini içeren nitelikler- bağlı olarak düşünebiliriz. Ancak, N^* 'nin içeriğinin ne olacağına dair herhangi bir kısıtlamamız bulunmamaktadır.

Aynı şeyi evrim tarihi için olmasa da bireysel bir insanın tarihinde de hayal edebiliriz. Aynı model: İlk inanç, nöral yapının duyusal uyarım, davranışsal çıktı ve diğer (nondoxastik) zihinsel durumlarla ilgili olarak oynadığı nedensel rol tarafından belirlenen bir içeriğe sahip nöral bir yapı olacaktır. Bu durum, ilk inancın içeriğinin ne olacağı konusunda herhangi bir kısıtlama getirmiyor gibi gözükmektedir. Bir sonraki inancın içeriği yine inancın içeriğine herhangi bir kısıtlama getirmeyen *bu* nöral yapının nedensel rolü tarafından belirlenir ve bu böylece devam eder. Bu açıdan bakıldığında, jenerik işlevselcilik içerik üzerinde herhangi bir kısıtlama getirmiyor gibi görünmektedir.

Inançların teker teker ortaya çıkmadığını ya da çıkamayacağını düşünebiliriz. İnançlar daha ziyade kümeler (cluster) halinde ortaya çıkarlar. Ancak böyle bir şeyin ne tür bir fark yarattığını görmek zordur. Yine, ilk inanç kümesini ele alalım: Üyelerinin her biri bir nöral yapı olacaktır. Her birinin içeriği duyusal girdi, davranış çıktısı, doksatik olmayan (nondoxastic) zihinsel durumlar ve diğer inançlarla olan

nedensel ilişkileri tarafından belirlenecektir. Peki bu nöral yapılar için hangi içerik belirlenir? Görülebildiği kadarıyla-sadece bu kadarı bile işe koşulduğunda- içerik, herhangi bir şey olabilir. Örneğin temel aritmetiğin bir dizi önermesi içerik olabilir. İşlevselcilik bize koşullardan ve nedensel rollerden içeriğe atanan bir işlev (kelime oyununu mazur görün) olduğunu söyler. Ancak bu işlev için herhangi bir kısıtlama getirmez. Aynı şey belirli bir zamanda belirli bir kişinin sahip olduğu herhangi bir inanç kümesi için de geçerli değil midir? Kümenin her bir üyesinin mahza sahip olduğu içeriğe sahip olmasını içeren karmaşık nitelik, bu inançların (yani bu nöral yapıların) nedensel rollerini içeren karmaşık bir niteliğe bağlıdır. Fakat-en azından görebildiğimiz kadarıyla- bu durum karmaşık içerik niteliğinin ne olabileceği, yani bu nöral yapılara hangi içeriğin atanacağı konusunda herhangi bir kısıtlama getirmez.

İşlevselciler açısından verilebilecek olan doğal bir cevap içeriğin aslında-en azından kısmen-gösterge semantiğinde olduğu gibi bir gösterge tarafından belirlendiğini iddia etmek olacaktır. Bir ceylan kendisini takip eden bir çitayı algılar. Bu algıya dahil olan şeyin bir kısmı çitaların veya diğer avcılarının varlığıyla nedensel olarak ilişkili olan belirli bir nörolojik durumdur (buna 'temsil' diyebiliriz). Ve bu temsilin belirli bir içeriği vardır; belki de "Çita orada!" içeriği. Bu hikâye çeşitli şekillerde açılabilir. Ancak asıl nokta içeriğin temsil ile bu şekilde bağlantılı olduğudur. [O halde] göstergenin, inanç içeriğinin merkezi olduğunu söyleyebiliriz. Nöral durumlara içerik veren göstergedir. Bir nöral durum, gösterdiği şey sayesinde sahip olduğu içeriği kazanmaktadır.

Bu öneriyi jenerik işlevselciliğe bir ek, içeriği oluşturan ya da belirleyen belirli türden işlevsel rolün bir müşahhaslaşması olarak düşünebiliriz. İlk olarak, gösterge elbette otomatik olarak inanç değildir; insan vücudunda inanca yol açmayan ve inanç içeriğine sahip olmayan birçok gösterge vardır. Öte yandan, bunların gösterge içeriğine ve hatta temsil içeriğine sahip oldukları söylenebilir. Buradan çıkan bir ihtimal, yukarıdaki önerinin gösterge içeriği için geçerli olduğu ancak inanç içeriği hakkında bir şey söylenemeyeceğidir. Elbette işlevselcilerin bu denli bir önerinin inanç içeriği için de geçerli olduğunu söylemesi mümkündür: En azından bazı göstergelerin inanç mesabesine yükseltildiğini söylemeleri mümkündür.

Bununla birlikte, Dretske Semantiğinin bir çürüten-saptırıcı olarak işleyebileceği düşüncesini de etkileyen mühim bir sorun hala çirkin yüzünü göstermektedir. Hatırlanacağı üzere bu sorun, göstergelerin bilgi taşıması gerektiği sorunuydu. Örneğin bir avcının varlığına ilişkin bir gösterge, avcılarının varlığıyla ilişkili olmalıdır. Avcılar mevcut olduğunda gösterge mevcut olmalı ve avcılarının bulunmadığı durumda ise gösterge ortadan kalkmalıdır. Fakat böyle bir hâlde, zorunlu durumların hiçbir göstergesi olmayacağı gibi; zorunlu olarak elde edilemeyen durumların da hiçbir göstergesi olmayacağı şeklinde [bir resim ortaya çıkmaktadır]. Dolayısıyla [böyle bir tasavvur içerisinde] Tanrı'nın zorunlu olarak var olduğu önermesini içerecek şekilde ele alınan teizmin hiçbir göstergesi olmayacağı gibi, naturalizmin de hiçbir göstergesi olmayacaktır. Naturalizm, bir anda elde edilip başka bir anda ortadan kalkacak türden bir durum değildir. Ya her zaman elde edilir ya da asla elde edilemez. Dolayısıyla tefekkür sahibi bir natüralist, işlevselciliğin bu versiyonunu mantıklı bir şekilde kabul edemez. Bu versiyon, naturalizm diye bir inancın olmamasını gerektirir. Ancak tefekkür sahibi naturalist muhtemelen naturalizme inandığını da bilir. Dolayısıyla işlevselcilik-jenerik işlevselcilik ve gösterge işlevselciliği- her halükârda bir çürüten-saptırıcı olmaktan uzaktır.

3.3. Teleosemantik

Son olarak, bir başka içerik teorisi olan teleosemantiği ele almak istiyorum. Burada baş temsilci Ruth Millikan'dır:

Bir sistemin bir iç öğeyi temsil olarak kullanabilmesi için aşağıdaki iki koşulun karşılanması gerektiğini öne sürüyorum. Birincisi, temsil (belirli bir kurala göre) bir temsil edilen ile uyuşmadığı sürece, tüketicinin [consumer] temsili normal kullanımı veya bu temsile verdiği yanıt, tüketicinin bu şekilde yanıt verirken sahip olduğu tüm uygun işlevleri yerine getiremeyecektir-en azından normal bir açıklamaya uygun olarak [bu işlev gerçekleşmeyecektir]. (Elbette bu işlevleri yine de tesadüfen yerine getirebilir, ancak normal şekilde bunu yapamaz) ... Bunu daha formal bir şekilde ifade edecek olursak, temsil ve temsil edilenin birbiriyle uyumlu olması, tüketici cihazının temsile tepki verirken düzgün bir şekilde çalışması için normal bir koşuldur.³¹

Temsilin içeriği ("temsil edilen"), tüketicilerin temsile normal tepki(ler) verirken uygun işlev(ler)ini yerine getirmeleri için [dış]dünyada olması gereken koşuldur. Millikan tarafından paradigmlar olarak kullanılan birkaç örneği ele alalım: Bir kunduzun kuyruk tokatları ve arı dansları bunlar arasındadır. Bir kunduz kuyruğuyla suyu tokatlar, duyma mesafesindeki kunduzlar su yüzeyinin altına dalar ve belki de kulübenin su altı girişine doğru yüzerler. Burada temsili bir sisteme sahibiz. Üretici, kuyruk sallayan kunduzdur. Simgesel temsil, kuyruk tokadıdır. Tüketiciler ise dalan kunduzlardır. Dalış ise *normal* tepkidir, yani türün evrimsel geçmişi boyunca (uyum sağlayıcı niteliği nedeniyle) seçilmiş olan tepkidir. Yine, tüketicinin normal tepkiyi verirken uygun işlevlerini yerine getirmesi için gerekli olan bir koşul da-yakınlarda bir tehlike olması-mevcuttur. (Bu koşul yerine getirilmezse dalış, gelecek nesli en üst düzeye çıkarma olasılığı olan faaliyetlere daha iyi yatırım yapılabilecekken, zaman ve enerjinin kaybı olacaktır). Bu koşul-tüketicinin normal tepkiyi üretirken düzgün bir şekilde işlev görmesi için karşılanması gereken koşul-simgesel temsilinin (kuyruk tokadı) *içeriğidir*. Benzer şekilde arı danslarına bakıldığında, üretici dans eden arıdır. Simgesel temsil, belirli bir danstır. Tüketiciler, dansa tanık olan arılardır. Normal tepki, dansın gösterdiği yöne doğru uçmaktır; ve temsilin içeriği-[yani] tepkinin uygun işlevini yerine getirmesi için gerekli olan koşul-işaret edilen yerde nektarın [çiçek özünün] varlığıdır.

Her iki örnek için bir güçlük karşımıza çıkmaktadır. Tüketicinin uygun işlevi için gerekli olan, örneğin suyun, havanın, yerçekiminin ve benzerlerinin varlığı gibi birçok başka koşul da vardır. Millikan bu problemi, bu denli genel koşulların pek çok normal tepkinin uygun işlevi için gerekli olduğuna dikkat çekecek bir şekilde ele almaktadır. Temsilin içeriği, sadece *bu* tepkinin tüketiciler açısından uygun işlevi oluşturması için gerekli olan koşuldur. Bunun da kendine özgü güçlükleri vardır. Ancak [şu anki] amaçlarımız hatırına bunları göz ardı edebiliriz.

Kunduz ve arı örneklerinde üretici başka tüketici başka bir organizmadır. Ancak geniş bir temsili sistem sınıfı, belirli bir organizma içindeki organları veya sistemleri içerir. Bu minvalde bir örneğin, insanlarda kan sıcaklığının tespitini içeren

³¹ Ruth Millikan, "Biosemantic", *Mental Representation*, ed. Stephen Stich - Ted Warfield (Oxford: Blackwell, 1994), 247. Millikan, ilk koşulun bu olduğunu, ikincisinin ise mezkûr tartışma noktasında alakasız olduğunu söyler.

bir sistem vardır: [Eğer] Kan sıcaklığı çok düşükse bu sistem, titreme ve benzeri uygun tepkilerle sonuçlanan bir sinyal gönderir; yok eğer kan sıcaklığı çok yüksekse sonuç, terleme, [sığınacak] bir gölge arama ve benzeri şekilde tezahür eder. Belki de bu türden başka bir sistem avcılarının mevcut olduğu durumda bir simge temsili üreten bazı bilişsel sistem *S1* 'i üretici olarak içerecektir. Tüketici ise normal bir tepkiye neden olan başka bir bilişsel sistem *S2* olacaktır. Bu durumda tepki kaçma tepkisi olacaktır. Simgesel temsilin içeriği, *S2* 'nin kaçmayı sağlamadaki uygun işlevi için gerekli olan çevresel koşul olacaktır; muhtemelen bu koşul da avcılarının veya başka bir tehlikenin varlığı olacaktır (aksi halde, böyle bir koşulun yokluğunda kaçmak enerjiyi boşa harcamak olacaktır). Böyle bir sistem, yırtıcı hayvanların mevcut olduğu inancı gibi bir inancı içerecektir (ya da içerebilir).

Elbette bu noktada pek çok soru ortaya çıkmaktadır ve pek çoğu da halihazırda sorulmuştur. Bizim asıl sorumuz şudur: Bu açıklama, tartıştığımız konuya nasıl tatbik edilebilir? Sorumuz şu ki: Teleosemantik (mevcut amaçlar doğrultusunda Millikan'ın versiyonunu işe koşacağım) naturalist için bir çürüten-saptıcı sağlamakta mıdır? Bu soru bir kez daha ikiye ayrılır: Teleosemantik (T) kabul edilebilir midir? Ve $P(R/N\&E\&(RMvNRM)\&T)$ 'in [olasılığı] makul ölçüde yüksek midir? İlkine dönecek olursak, Millikan'ın semantik konusundaki fikirlerinin, anlamı 'doğallaştırma' girişiminin bir parçası olduğunu aklınızda tutmanız gerekir. Anlamı doğallaştırmanın ne olduğu ise pek açık değildir. Ancak Millikan'ın argümanındaki temel fikrinin-diğer şeylerin yanı sıra-hem kunduz tokatlarına hem insan inançlarına hem arı danslarına; hem teizm, naturalizm, nominalizm ve supralapsarianizm³² gibi inançlara da uygulanmasını gerektirir. Bu oldukça abartılı bir taleptir. Nasıl yerine getirileceği ve hatta yerine getirilip getirilemeyeceği hiç de açık değildir. Ve eğer Millikan'ın önerileri az önce bahsedilen türden inançlara doğal olarak tatbik edilebilir değilse bu durum, muhtemelen onun açıklaması aleyhine bir nokta da olmayacaktır. Yine de T'nin kabul edilebilir olup olmadığını değerlendirmek için, bu tür inançların bu açıklama altında nasıl bir yol izlediğini göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır.

T'nin kabul edilebilir olmadığını görebiliriz. Burada Dretske Semantiği'nde elde ettiğimiz aynı sonucu elde ederiz: T doğru olsaydı, naturalizm diye bir inanç olmazdı. Böyle düşünmemizin nedeni iki yönlüdür: İlk olarak, Millikan'ın temel fikrini düşünün ve bunu bir inanç olarak naturalizme uygulayın-Tanrı ya da Tanrı gibi bir zâtın olmadığı inancına (N). [Yine burada] sıradan unsurların mevcut olması gerekecektir: (1) bir üretici, (2) bir veya daha fazla tüketici tarafından kullanılan simge temsil(ler)i, (3) tüketici(ler)in normal tepkisi ve (4) tüketicinin normal tepkiyi (veya bir tepkiyi) verirken uygun işlevlerini yerine getirmesinin gerekli bir koşulu olan *S* durumu. Simge temsilin içeriği (simge inancı) *S* olmak zorunda olacaktır. Sorun şu ki, böyle bir sistem bulmak şöyle dursun, bu sistemi düşünmek dahi son derece zor olacaktır. Böyle bir sistem olduğunu varsayalım. (1) ve (2)'de özel bir zorluk yoktur: N gibi bir inancın var olduğunu, N'yi kabul eden bir kişide içeriği, Tanrı gibi bir zât ya da Tanrı gibi bir şey olmadığından oluşan bir N^* durumunu içeren bir temsilci *r* 'nin var olduğunu ve naturalistte[onun için] *r* 'yi üreten bir şeyin (üretici) var olduğunu (en azından şu anki amaçlarımız hatırına) kabul edebiliriz. Peki ya

³² Hıristiyan teolojisi içerisinde, bilhassa Kalvinizm'in muhtelif yorumları içerisinde yer alan bir öğretiler. Tanrı'nın egemenliği ve adaleti arasındaki ilişkinin mantıksal önceliği veya sonralığı üzerinden Adem'in cennetten düşüşünü anlamak için geliştirilmiş bir doktrindir. Tanrı'nın henüz düşmemiş olan insanı düşünerek, bazılarını sonsuz yaşam için seçtiğini ve diğerlerinden bu hakkı reddettiğini savunan görüştür. (Çev.notu)

tüketici? Hangi şey r için bir tüketici olabilir? [Tüketici] muhtemelen ya tüm insan³³ (tüm naturalist) ya da onun bilişsel sistemlerinden biri olacaktır.

İşte sorunlar burada neşet etmektedir: Tüketici sistem normal bir tepkiye, uyum sağlayıcı karakteri sayesinde seçilmiş bir tepkiye sahip olmalıdır. Dahası, N^* 'nin elde edilmesi, tüketicinin bu yanıtı verirken uygun işlevini yerine getirmesinin gerekli bir koşulu olmalıdır. Eğer söz konusu inancın içeriği N^* ise, o zaman bu gerekli koşul *Tanrı diye bir zâtın ya da Tanrı'ya benzer bir şeyin olmaması* olacaktır.

Bu tepki ne olabilir? Kaçma ya da kaçmaya neden olma, bir avcının var olduğu inancına tüketicinin verdiği tepkidir. Tüketicinin kaçmaya neden olacak şekilde düzgün işlev göstermesinin çevresel olarak gerekli bir koşulu, bir avcının *mevcut olmasıdır* (öyle varsayabiliriz ki). Ancak naturalizmin doğru olduğu inancına verilen normal (evrimsel olarak kabul edilen) tepki nedir? Tüketicinin bu tepkiyi vermesi noktasında düzgün bir şekilde işlevsellik göstermesi için hangi çevresel koşul gereklidir? Naturalizme (inanç) verilen hangi r tepkisi öyle olmalıdır ki r 'yi oluşturan uygun işlevin gerekli koşulu natüralizmin doğru olmasıdır? Bu inanca verilen pek çok muhtelif tepki vardır: Umutsuzluk, rahatlama, kayıtsızlık, kiliseyi terk etme ya da daha Evanjelik naturalistler söz konusu olduğunda- naturalizm hakikatini vaaz etme; *The God Delusion*³⁴ ya da *God is not Great*³⁵ gibi orta yollu ve nüanslı risaleler yazmak [bunlar arasında sayılabilir]. Ancak bu tepkiler Millikan'ın anladığı şekliyle normal değildir; uyum sağlayıcı karakterleri nedeniyle seçilmemişlerdir. (Naturalizme sırtını dayadığı sürece üreme olasılıklarının iyileştirileceğini ümit eden Genç Ateistler Kulübü'nün mütemedi bir üyesi böyle olduğunu iddia etse de). Vele ki naturalizme inanma [noktasında] normal bir tepki mevcut olsaydı, naturalizmin doğruluğu tüketicinin bu tepkiyi verirken [ilgili süreçlerin] düzgün bir şekilde işleminin gerekli bir koşulu olmazdı. Dolayısıyla, eğer teleosemantik doğru olsaydı naturalizm diye bir inanç olmazdı şeklinde bir netice ortaya çıkıyor gibi görünmektedir.

Bu aşama, ikinci bir durum tarafından doğrulanmaktadır. Teleosemantiğe göre eğer bir temsil içeriğe sahipse, içeriği olan koşulla bir ilişki içinde olmalıdır. ("İlk olarak temsil, temsil edilenle (belirli bir kural çerçevesinde) uyumlu olmadıkça, tüketicinin temsili normal kullanımı veya temsile verdiği tepki, tüketicinin bu şekilde tepki verirken tüm uygun işlevlerini yerine getiremeyecektir ...") [Burada] nasıl bir ilişkiden bahsedilmektedir? [Bu noktada] düşünülmesi gereken doğal şey, temsilin söz konusu koşul hakkında bilgi taşıması gerektiğidir. Örneğin, *avcı burada* içeriğine sahip olan bir temsilin, bu içeriğe sahip olabilmesi için avcı hayvanların mevcut olduğuna dair bir bilgiyi taşıması gerekecektir. Bu temsilin üretimi göz önüne alındığında, avcı hayvanların mevcut olma olasılığı aksi takdirde olacağından [avcı hayvanların mevcut olmaması] daha büyük olmalıdır. Millikan'a göre, kendi açıklaması, diğer semantik açıklamalardan birinin veya başka bir açıklamaya "sırtını dayamalıdır [başka bir açıklamayı sıçrama tahtası olarak kullanmalıdır omzunda]" ve [bu noktada] Dretske'nin açıklaması daha umut verici gözükmektedir. Ancak Dretske'nin açıklamasını değerlendirirken gördüğümüz gibi hiçbir nöral yapı,

³³ Yani, bütün bedeniyle insanın kendisi. (Çev.notu)

³⁴ Bk. Richard Dawkins, *The God Delusion* (Boston: Mariner Books, 2008).

³⁵ Bk. Christopher Hitchens, *God is Not Great: How Religion Poison Everything* (McClelland & Stewart, 2008). (Çev.notu)

naturalizmin göstergesi değildir. Dolayısıyla [buradan] hiçbir nöral yapının naturalizmi bilgi olarak taşımayacağı sonucu çıkmaktadır. Eğer naturalizm doğruysa, o zaman herhangi bir temsil için, naturalizmin (nesnel) olasılığı, bu temsilin ortaya çıkması durumunda, aksi takdirde olacağından daha yüksek olmayacaktır. Ancak o zaman hiçbir nöral yapı naturalizmin *doğru olduğu*³⁶ bilgisini taşımaz ([sadece] naturalizmi bilgi olarak taşır). Dolayısıyla (inanç olan naturalizmin bir nöral yapı olacağını varsayarsak) naturalizm diye bir inanç mevcut olmayacaktır. Muhtemelen aynı durum Millikan'ın açıklamasının makul bir şekilde sırtını dayayabileceği herhangi başka bir açıklama için de geçerli olacaktır. Dolayısıyla teleosemantik göz önünde bulundurulduğunda, naturalizmde oluşan bir durumun nasıl temsil edilebileceğini görmek hayli zordur. Eğer teleosemantik ve naturalizm doğru olsaydı, naturalizmin doğru olduğu inancı diye bir şey olmazdı. [Bu argümanlardan yola çıkıldığında] Dretske'nin gösterge semantiği gibi teleosemantik'in de bir çürüten-saptırıcı olarak kabul edilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

SONUÇ PERORASYONU³⁷

Bana öyle geliyor ki buradan çıkarılacak sonuç: R ve N&E ile ilgili önerilen çürütenlerin hiçbirinin-indirgemeci materyalizm, indirgemeci olmayan materyalizm, işlevselcilik, gösterge semantiği, teleosemantik-başarılı bir çürüten-saptırıcı olmadığıdır. Elbette etrafta burada ele alamayacağımız kadar fazla sayıda çürüten-saptırıcı adayları da vardır. Ancak belki de bunlarla nasıl başa çıkılabileceği [buraya kadar olan kısımda] ele aldığımız adaylara verdiğim yanıtlar üzerinden düşünülerek görülebilir.³⁸

³⁶ İtalikler bize ait. (Çev. notu)

³⁷ 'Peroration', bir söylevin sonu mânâsına gelmektedir. Bilhassa heyecan verici bir konuşmanın sonunda dinleyicide hayret uyandırmak, karşıdaki kişiyi heyecanlandırmak için yapılan bir eylemdir. (Çev. notu)

³⁸ Alex Arnold, Andrew Bailey, Paul Boghossian, Brian Boeninger, Marian David, Eric Hagedorn, Don Howard, Marcin Iwanicki, Matthew Kotzen, Anders Kraal, Matthew Lee, Thomas Nagel, Ric Otte, Dan McKaughan, J. Brian Pitts, Josh Rasmussen, Elliott Sober, Sharon Street, Michael Strevens, Luke Van Horn, Fritz Warfield, Roger White ve Rene van Woudenberg başta olmak üzere; burada gözden kaçırdığım kişilere de şükranlarımı sunmak isterim.

KAYNAKÇA

Beilby, James (ed.). *Naturalism Defeated?: Essays on Plantinga's Evolutionary Argument Against Naturalism*. Ithaca: Cornell University Press, 2002.

Dawkins, Richard. *The God Delusion*. Boston: Mariner Books, Reprint edition., 2008.

Dretske, Fred. *Explaining Behavior*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1988.

Dretske, Fred. *Naturalizing the Mind*. Cambridge: MIT Press, 1997.

Fodor, Jerry. *A Theory of Content and Other Essays*. Cambridge: MIT Press, 1990.

Ginet, Carl. "Comments on Plantinga's Two-Volume Work on Warrant". *Philosophy and Phenomenological Research* 55/2 (1995).

Hitchens, Christopher. *God is Not Great: How Religion Poison Everything*. McClelland & Stewart, 2008.

Kim, Jaegwon. *Mind in a Physical World*. Cambridge: MIT Press, 1999.

Kim, Jaegwon. "Précis of Mind in a Physical World". *Philosophy and Phenomenological Research* 65/3 (2002).

Kim, Jaegwon. "Responses". *Philosophy and Phenomenological Research* 65/3 (2002).

Loewer, Barry. "Comments on Jaegwon Kim's Mind and the [sic] Physical World". *Philosophy and Phenomenological Research* 65/3 (ts.).

Loewer, Barry. "From Information to Intensionality". *Mental Representation*. ed. Stephen Stich - Ted Warfield. Cambridge: Blackwell, 1994.

Millikan, Ruth. "Biosemantic". *Mental Representation*. ed. Stephen Stich - Ted Warfield. Oxford: Blackwell, 1994.

O'Connor, Timothy. "An Evolutionary Argument Against Naturalism?" *Canadian Journal of Philosophy* 24/4 (1994).

Otte, Richard. "Conditional Probabilities in Plantinga's Argument". *Naturalism Defeated? Essays on Plantinga's Evolutionary Argument Against Naturalism*. Ithaca: Cornell University Press, 2002.

Plantinga, Alvin. "Against Materialism". *Persons: Human and Divine*. ed. Peter van Inwagen - Dean Zimmerman. Oxford: Clarendon Press, 2007.

Plantinga, Alvin. "Content and Natural Selection". *Philosophy and Phenomenological Research* LXXXII/2 (2011).

Plantinga, Alvin. "Evolution, Epiphenomenalism, Reductionism". *Philosophy and Phenomenological Research* 68/3 (2004).

Plantinga, Alvin. "Evolutionary Argument Against Naturalism". *Where the Conflict Really Lies: Science, Religion, and Naturalism*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

Plantinga, Alvin. *Warrant and Christian Belief*. New York: Oxford University Press, 2000.

Plantinga, Alvin. *Warrant and Proper Function*. New York; Oxford: Oxford University Press, 1993.

Plantinga, Alvin. "Against Materialism". *Faith and Philosophy* 23/1 (2006).

Plantinga, Alvin - Tooley, Michael. *Knowledge of God*. Oxford: Blackwell, 2008.

Ramsey, William. *Representation Reconsidered*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Simmons, Sheri L. "South-seeking magnetotactic bacteria in the Northern Hemisphere". *Science*, 371-374.